

KUR'AN-İ KERİM'DE KADININ DİNİ, HUKUKİ VE SOSYAL STATÜSÜ

Hazırlayan: Mustafa ÖZKAYA

İçindekiler

Giriş

I. BÖLÜM: İSLAM ÖNCESİ TOPLULUKLARDA KADININ DURUMU VE KUR'AN'IN BU UYGULAMALARA TAKINDIĞI TAVIR

1- İslam Öncesi Toplumlarında ve Dinlerde Kadın Telakkileri ve Kur'anın Tavrı

II. BÖLÜM: İSLAMDA KADININ KONUMU

1- Allah ile Olan İlişkileri Açısından

A) İnanç

B) İbadet

C- Ceza ve Mükafat

2- Toplum İçindeki İlişkileri Açısından

A- Bir Fert Olarak Kadın

B- Aile Yaşantısında Bir Eş ve Anne Olarak Kadın

SONUÇ

GİRİŞ

Kur'an-ı Kerim'de kadının hukuki ve sosyal statüsünü konu edinen bu çalışma yalnızca Kur'an baz alınarak yapılmıştır. Bu nedenle kadının tüm hukuki ve sosyal alanlardaki konumunu (hak ve sorumluluklarını) belirlemek iddiasında değildir. Sünnet'in pratiğe aktarılmış bir Kur'an yaşantısı olduğu bizzat Kur'an tarafından ifade edildiği (Ahzap/21; Haşır/7; Necm/3-5) dikkate alınacak olduğunda, tüm bu ayrıntıları sünnette aramak daha doğru olacaktır. Ne var ki, İslamiyette kadının varlık (kozmetik) değeri, toplum içinde kendisine farklı cinsiyet olarak biçilen misyon ve hareket alanı ile hukuki ilişkilerinde durduğu noktayı gösteren ana ilkeleri tespit etmek için en uygun kaynağın Kur'an olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Bu çalışmada, kadının yer aldığı ayetlerden yola çıkılarak, İslamiyet'in kendisine geldiği ilk topluluk ve diğer dinlerdeki kadına ve dışı cinsiyete olan yaklaşımlar incelenmiş ve (belki de) Kur'an'da bu bağlamda en fazla yer alan insanın varoluşunu konu edinen ayetler mercek altı-

na alınmıştır. Anne karnındaki cinsiyet farklılaşmasını bilimsel ve dini açıdan yanlış yorumlayan müşriklere karşı Allah'ın neden bu kadar ısrarla cevap verdiği bu konu ekseninde ele alınmıştır. Sonrasında ise kadının Allah ile olan ilişkilerinde ve toplum içinde çeşitli alanlardaki hak ve sorumlulukları, tespit edilebilen ayetler çerçevesinde incelenmiştir.

I. BÖLÜM: İSLAM ÖNCESİ TOPLULUKLARDA KADININ DURUMU VE KURAN'IN BU UYGULAMALARA TAKINDIĞI TAVIR

1- İslam Öncesi Toplumlarında ve Dinlerde Kadın Telakkileri ve Kur'an'ın Tavrı

Kur'an'ın, toplum içinde kadına verilen değeri göstermesi açısından çok sayıda topluluk ve dinleri ele aldığı söylenemez. Temelde Kur'an ilk indiği topluluk olan Mekke ve çevresindeki putperest Arap topluluğu ile Hıristiyan ve Yahudi geleneğine bağlı toplulukların iddialarını mercek altına almıştır.

Kur'an'ın indiği dönemde yeryüzünün farklı coğrafyalarında kadının maruz kaldığı bir çok zulümler ve farklı uygulamalar olması kaçınılmaz olduğu gibi, bunlardan Allah'ın haberdar olmaması da asla düşünülemez. Ancak Allah'ın bunlardan yalnızca konu olarak Arap toplumunu seçmesi ve Kur'an'ı (belki de indirildiği yerin seçimindeki nedenlerden biri olarak) bu putperest topluma göndermesi bu anlamda oldukça manidardır. Çünkü müşrik Mekke toplumunda kadına daha doğumunda hayat hakkı tanımayan bir tavır gelişmiş ve yeni doğan bir kız çocuğunu diri diri toprağa gömecek dereceye vararak dünyanın herhangi bir yerindeki kadını aşağılayacak tüm uygulamaların zirvesine ulaşmış bir hakim telakki oluşmuştur.

Kur'an insanoğlunun yeryüzüne gönderilişine neden olan Adem ve Havva'nın yasak ağacın meyvesinden yeme olayını ayrıntılarıyla vererek kendinden önceki tahrif edilmiş semavi dinlerin bu olayı anlatışlarını temelden sarsmıştır. Bilindiği üzere Hıristiyanlıkta kadının ilk günaha sebebiyet vermesi ve Hz. Adem'i kandırarak tüm insanların bu günaha ortak edildiği iddia edilir.

İlk olarak Allah yasak ağacın meyvesinden yememe emrini her ikisine de şöyle yöneltiyor;

“Biz: Ey Adem! Sen ve eşin beraberce cennete yerleşin; orada kolaylıkla istediğiniz zaman her yerde cennet nimetlerinden yiyeceğiniz; Sadece şu ağaca yaklaşmayın. Eğer bu ağaçtan yerseniz her ikiniz de kendine kötülük eden zalimlerden olursunuz, dedik.” (Bakara 2/35; ayrıca A'raf 7/19)

Diğer bir ayette ise Allah, şeytanın her ikisi için de düşman olduğunu söylemektedir:

“Ey Adem! Dedik, bu (şeytan), hem senin için hem de eşin için büyük bir düşmandır. Sakın sizi cennetten çıkarmasın; sonra yorulur, sıkıntı çekersin.” (Ta-Ha 20/117)

Kur'an'da, yasak meyveden yiyerek Allah'ın yasağını çiğneme olayı ise Hıristiyanlıkta anlatıldığı gibi yalnızca Havva'nın şeytan tarafından kandırılışı, onun da sanki bir şeytan rolünü

benimseyerek Adem'i kandırışı şeklinde anlatılmamıştır. Bu konuda zikredilen ayetlerin bazıları, her ikisinin de şeytana kandığı şeklinde olayı anlatır;

“Şeytan onların her ikisinin ayaklarını kaydırdı. () içinde buldukları cennetten onları çıkardı.” (Bakara 2/36; ayrıca A'raf 2/22)

Şeytan onları aldatırken Adem ve Havva'nın her ikisi için de ulvi bir amacı istismar ederek yaklaşmış ve onlara; **“... ‘Rabbimiz size bu ağacı sırf melek olursunuz veya ebedi kâlanlardan olursunuz diye yasakladı’ dedi. Ve onlara; Ben gerçekten size öğüt verenlerdenim, diye yemin etti.”** (A'raf 7/20-21)

Taha suresindeki ayet ise şeytanın ilk yaklaştığı ve kandırdığı kişiyi Havva'nın aksine Adem olduğunu zikrederek, kadını erkek için kötülük kaynağı haline dönüştüren yanlış inancı ters yüz etmektedir:

“Derken şeytan onun aklını karıştırıp, ‘Ey Adem! Dedi, sana ebedilik ağacını ve sonu gelmez bir saltanatı göstereyim mi?’ Nihayet ondan yediler; Bunun üzerine kendilerine ayıp yerleri görüldü. Üstlerini cennet yaprağı ile örtmeye çalıştılar. (Bu suretle) adem rabbine asi olup yolunu şaşırdı.” (Taha 20/120-121)

Tüm bu anlatılanlardan, aslında Allah'ın insanoğlunun yeryüzü macerasının başlangıcına yönelik bir takdiri olduğu diğer Kur'an ayetlerinin desteğiyle de anlaşılmaktadır:

“...Sizin için yeryüzünde bir süreye kadar yerleşme ve faydalanma vardır. Orada yaşayacaksınız, orada öleceksiniz ve orada (diriltilip) çıkarılacaksınız.” (A'raf 7/24-25)

Bu olayın tek sorumlusunun Havva olmadığını Kur'an bu netlikte ortaya koyduktan sonra hadiseyi olduğundan çok büyük göstererek tüm insanların doğuştan taşıdıkları bir günah şekline dönüştüren inancısını da aynı netlikte geçersiz kılmaktadır. Bu doğrultuda her ikisinin de bağışlanmayı diledikleri ve tevbenin kabul edildiğini gösteren ayetler zikredilmiştir;

“(Adem ile Eşi) dediler ki: Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz.” (A'raf 7/23),
“tevbesini kabul etti ve doğru yola yöneltti.” (Taha 20/122)

Cahiliye Araplarındaki uygulamalar ve inanışlara bakılacak olduğunda durum çok daha vahimdir. Bilindiği gibi cahiliye Arapları kabileler halinde yaşamakta ve tüm yaşantı ve sosyal ilişkilerinde bu kabileciliğin yansımaları rahatlıkla görülmekteydi. Kabilelerin birbirleriyle sürekli savaşması ve güçlü olan kabilenin ise savaşan erkek sayısına göre belirlenmesi kabileci bir toplum içinde gayet doğaldır. Arap kabileleri de birbirleriyle sürekli savaşmakta ve erkek sayılarının artmasına gayret etmekteydiler. Bu sert kabile yaşantısı kızların neredeyse tamamen değersiz ve anlamsız olmasına yol açmıştı. Kur'an ayetleri kız çocuğu olduğunda sinirden yüzü simsiyah kesilen kişiden, çıkışı bu kız çocuğunu diri diri toprağa gömmeye vardırana kadar birçok örnek vermiş ve bunları ağır bir dille kınamıştır.

Kur'an, kız çocuğunun babasına Allah'tan bir nimet olduğunu "müjde" ifadesini kullanarak işaret etmekte ve onların katı tutumlarını yermektedir:

"Onlardan birine kız müjdelendiği zaman öfkelenmiş olarak yüzü kapkara kesilir. Kendisine verilen müjdenin kötülüğünden dolayı kavminden gizlenir." (Nahl 16/58-59)

"Onlardan biri, Rahman'a isnat ettiği kız çocuğuyla müjdelenince, hiddetlenerek yüzü simsiyah kesilir." (Zuhruf 43/17)

Bu ayetin devamında hem kadının yaratılışındaki özelliklere, hem de müşrik Arapların neden kız çocuklarını istemediklerine işaretler vardır:

"Süs içinde yetiştirilip savaş edemeyecek olanı mı istemiyorlar" (Zuhruf 43/18)

Kur'an, kabilenin gücüne güç katmayacak olan kız çocuğunun erkek çocuktan ayrı tutulduğu bu toplumun mevcut değer yargılarını çok ağır bir üslupla yermiş ve birçok ayette bunu konu edinmiştir. Kur'an'ın bu tavrı kadının toplumdaki yeri ile ilgili yapılan yorumlarda dile getirilen İslam'ın yumuşak geçişi benimsediği ve kadına hak ettiği yeri evrimsel bir süreçte verileceği türü yaklaşımların tutarlı olmadığını gösterir.

"...Onu aşâğılık duygusu içinde yanında mı tutsun, yoksa toprağa mı gömsün! Bakın ki, verdikleri hüküm ne kadar kötüdür." (Nahl 16/59)

"...Ortakları, müşriklerden çoğuna çocuklarını öldürmeyi hoş gösterdi ki, ham kendilerini mahvetsinler hem de dinlerini karıştırıp bozsunlar!... Öyle ise onları uydurdukları ile baş başa bırak." (En'am 6/137)

"Diri diri toprağa gömülen kıza, hangi günah sebebiyle öldürüldüğü sorulduğunda" (Tekvir 81/8-9)

Cahiliye Araplarının kız çocukları konusundaki saplantıları onları bazı inanışlara ve hurafelere de itmiştir. İnsanın anne karnındaki oluşumunu anlamada dahi sorunları olan bu topluluğa inen Kur'an, bunun için en ince ayrıntılara değinmiş ve onların kafalarındaki bilimsel ve dini açıdan batıl olan inanışların tümünü yıkmayı hedeflemiştir. Nitekim Kur'an onların bu uygulamalarını **"Bilgisizlikleri yüzünden beyinsizce çocuklarını öldürenler... muhakkak ki ziyana uğramışlardır. Onlar gerçekten sapmışlardır."** (En'am 6/140) diye tanımlayarak asılsız hurafelere dayandırdıklarını belirtmektedir.

Kız çocukların Allah'a ait olduğu ve meleklerin Allah'ın kızları olduğu gibi sapık inanışlar da bu kabildendir.

"Onlar kızların Allah'a ait olduğunu iddia ediyorlar. Haşa! Allah bundan münezzehtir. Beğendikleri de (erkek çocuklar) kendilerinin oluyor." (Nahl 16/57)

“ (Ey müşrikler) Rabbiniz, erkek çocukları sizin için ayırdı da, kendisi meleklerden kız çocuklar mı edindi! Gerçekten siz vebali çok büyük bir şey söylüyorsunuz.” (İsra 17/40; ayrıca Saffat 37/149-150, 153)

Diğer bir ayette de bu mealde **“Yoksa kızlar onun, oğullar da sizin mi?”** (Tur 52/39; ayrıca Necm 53/27; Zuhruf 43/15-18) buyrulmaktadır.

Görüldüğü gibi Allah böyle bir isnadı ağır bir dille reddetmiş ve bu tartışmaya şu ayetle de son noktayı koymuştur. **“Bütün çiftleri o yaratmıştır.”** (Zuhruf 43/12)

Allah Teala bunca yanlış isnadı ve sapık inanışları zikretmesinin yanında tek bir insandan çoğalışa ve “bir damla su”dan yaratılışa oldukça fazla vurgu yapmaktadır. Bunların bu derece fazla zikrini onların uygulamalarındaki aşağılamaya ve öldürmeye varan cinsiyet ayrımcılığını geçersiz kılmak yanında, çocuğun aslında anne ve babanın ortak ürünü olduğunu ve cinsiyetin ise Allah tarafından belirlendiğini göstermek içindir. Çocuğun anne karnındaki gelişim safhaları ve döllenme dönemi ile ilgili ayrıntılar ise onların muttali olamadıkları ve kendilerince uydurdukları bazı hurafeleri, aciz bırakıcı bilimsel gerçeklerle çürütmek içindir diyebiliriz. Bu meyanda şu ayetleri zikretmek gerekir:

“Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan ve her ikisinden bir çok erkekler ve kadınlar üretilen Rabbinizden sakının.” (Nisa 4/1; (bu ayetin ‘kadınlar’ anlamına gelen surenin ilk ayeti olması da anlamlıdır) ayrıca Nahl 16/72; Şura 42/11; Hucurat 49/13)

“Allah sizi bir tek nefisten yarattı. Sonra ondan da eşini yarattı. Sizi de annelerinizin karnında üç katlı karanlık içinde safhalardan geçirerek yaratıyor.” (Zümer 38/6)

“O sizi daha topraktan yaratığı zaman ve siz annelerinizin karnında cenin olarak bulunduğunuz sırada bile sizi en iyi bilendir.” (Necm 53/32)

“Allah sizi önce topraktan, sonra meniden yarattı. Sonra sizi çiftler kıldı.” (Fatır 35/11)

Bu son üç ayetin ilk bölümleri ilk insanın yaratılışına ve ikinci bölümleri ise diğer insanların devam eden yaratılışlarına işaret etmektedir.

Diğer ayetlerde de bu gerçeklere temas edilmekte döl yatağına akıtılan spermin ileri ki safhada yumurta ile birleşip onu aşılacağı ve Allah’ın insana bu safhadan sora şekil vermesi konu edilmektedir (Kıyamet 75/37-39; İnsan 76/2; Mürselat 77/20; Abese 80/18-19). En son zikreddiğimiz ayette ise Allah kadının göğüslerinden, erkeğin ise belinden gelen suyun karışımıyla ceninin oluştuğunu söyleyerek çocuğun vücut buluşunda ve cinsiyet oluşumunda her ikisinin de ortaklığına temas etmektedir:

“İnsan neden yaratıldığına bir baksın. (o) atılan bir sudan yaratıldı. (o su) sırt (bel) ile göğüs kafesleri arasından çıktı.” (Tarık 86/5-8)

Dolayısıyla cinsiyet ayrımcılığının, ona yapılan son derece vahşi muamelelerin ve batıl inanışların tümü geçersizdir.

Diğer taraftan cahiliye Araplarının henüz doğuştan başlayan bu cinsiyet ayrımcılığı elbette ki toplum yaşantısında kadın-erkek ilişkilerine de yansımaktaydı. Bunları, kadının mülkiyet hakkından, evliliğine, boşanmadan, mirastaki payına kadar her alanda görmek mümkündür.

Cahiliye Arap toplumunda yaygın bir şekilde kadınlar, ölen kişinin mirası arasında bir mal gibi hesap edilmekte idi. Allah: **“Ey iman edenler! Kadınlara zorbaca varis olmanız size helal değildir... Onlarla iyi geçinin.”** (Nisa 4/19) buyurarak kadının bu şekildeki değerlendirilişini kaldırmış ve onlarla iyi geçinme gerektiğini de eklemiştir.

Allah ayrıca korumasız olan yetim kızlarla, sırf mirasları nedeniyle evlenmek ve mirasa el koymak düşüncesinin haram olacağını belirlemektedir:

“Senden kadınlar hakkında fetva istiyorlar. De ki, onlara ait hükmü size Allah açıklıyor. Kitapta kendileri için yazılmış (mirası) vermeyip nikâhlamak istediğiniz yetim kadınlara... karşı adil davranmanız hakkında size okunan ayetler. (açıktır)” (Nisa 4/127)

Burada Kur’an, kadının evlendiğinde de kendisine ait bir mülkiyeti olacağını işaret etmektedir. Henüz kendisinin bir mal telakki edildiği bir topluluğa inen Kur’an evli olsalar da kadınların kendilerine ait mülkiyetleri olacağını belirtmiş ve en korumasız olan yetimleri zikrederek konunun hassaslığına dikkat çekmiştir.

Diğer bir cahiliye uygulaması olan “zihar”ı da burada zikretmek gerekir. Zihar, evli erkeğin, kendi karısına artık hiçbir şekilde onunla evlilik hayatı içinde olmayacağı anlamına gelen ve şiddetli kızgınlık gibi durumlarda söylediği “senin sırtın, bana annemin sırtı gibidir” sözleridir. Böylece nasıl bir insan annesiyle bu tür bir yaşantı içinde olamazsa, karısıyla da ilelebet evlilik ilişkisi içinde olamayacağını ifade etmiş bulunmaktaydı. Ne var ki Kur’an bu yemini bir insanda iki kalp olamayacağı gibi hükümsüz addetmiş ve insanların ağzına gelip de dayandığı hiçbir mesnedi olmayan sözler olarak tarif etmiştir. Zihar ayeti şöyledir:

“Allah bir adam içinde iki kalp yaratmadığı gibi, ‘zihar’ yaptığınız eşlerinizi de analarınızın yerinde tutmadı... Bunlar sizin ağızlarınıza geliveren sözlerden ibarettir. Allah ise gerçeği söyler ve doğru yola eriştirir.” (Ahzab 33/4)

Diğer bir ayette ise bu gibi ifadelerin çirkin ve saptırma sözler olduğu sert bir üslupla anlatılmış ve bunu yapanlara maddi ve manevi cezalar getirilmiştir:

“İçinizden zihar yapanların kadınları, onların anaları değildir. Onların anaları, ancak kendilerini doğuran kadınlardır. Şüphesiz onlar çirkin bir laf ve yalan söylüyorlar... Kadınlardan zihar ile ayrılmak isteyip de sonra söylediklerinden dönenlerin karılarıyla temas etmeden önce bir köleyi hürriyete kavuşturmaları gerekir. Size öğütlenen budur... (Buna imkân) bulamayan kimse, hanımıyla te-

mas etmeden önce ard arda iki ay oruç tutar Buna da gücü yetmeyen altmış fakiri doyurur. “ (Mücâdele 58/2-4)

Bu ayetlerde görüleceği üzere oldukça ağır müeyyideler getirilmektedir. Bu ise istenmeyen bir fiilin yapılması nedeniyledir. Bilindiği gibi boşanma sonrası dönüşlerde böyle cezalar yoktur. Kadın açısından olaya bakılacak olduğunda ‘zıhar’ oldukça aşağılayıcı olduğu gibi, bir sözle kadının bir hiç sayılışının da ifadesidir. Yukarıda en son zikredilen ayetler Mücâdele sûresindedir. Bu sûreye adını veren olay, sûrenin ilk ayetinde kocasına yaşlanana kadar hizmet etmiş, çocuklar yetiştirmiş bir kadının zıhara muhatap olup Hz. Peygambere gelip hakkını arayışdır. Allah’ın bu ayetteki ifadesiyle bu kadın Hz. Peygamberle bu konuda mücadele etmektedir. Kur’an’ın bir çok yerinde Peygamberle mücadele yergi konusu olurken, burada böyle bir üslup kullanılmamış ve adeta haksızlığa uğramış kadınların haklarını aramaları için teşvikkâr bir anlatım seçilmiştir. Hz. Peygamber’in kendisine “kocan sana haramdır” demesi üzerine onunla bu konuda konuşmayı uzatmış olmalı ki Allah **“Kocası hakkında seninle tartışan ve Allah’a şikâyetinde bulunan kadının sözünü Allah işitmiştir. Allah sizin konuşmanızı işitir...”** (Mücâdele 58/1) demiş ve yukarıda zikredilen hükümleri vazetmiştir. Ayrıca Allah **“kadının sözünü Allah işitti”** diyerek haklılığını onaylamakta ve onun mağduriyetini gidereceğine işaret etmektedir.

Cahiliye Araplarındaki kadının mülkiyeti konusuna bakışını gösteren bir diğer ayet ise şudur:

“Dediler ki: ‘Şu hayvanların karınlarında olanlar yalnız erkeklerimize aittir, kadınlarımıza ise haram kılınmıştır. Şayet (yavru)ölü doğarsa, o zaman (kadın erkek)hpsi onda ortaktır.’ Allah bu değerlendirmelerinin cezasını verecektir... Allah’ın kendilerine verdiği rızık Allah’a iftira ederek (kadınlara)haram kılanlar, muhakkak ki ziyana uğramışlardır. Onlar gerçekten sapmışlardır ve doğru yolu bulacak da değillerdir.” (En’am 6/139-140)

Bu ayette de müşrikler alaycı bir şekilde kadınların ancak bir hiçlikte (ölü bir hayvanda) ortak olunacağını söyleyerek kadınları aşağılamaktadırlar. Bunu yaparken de Allah’a böyle bir isnatta bulunmaları da mümkündür ki Allah kendisine iftirada bulunulduğunu ayetin devamında zikretmektedir.

Kadının cahiliye Arap toplumunda miras, boşanma ve evlilik yaşantısının içindeki diğer alanlarda kaldığı başka muamelelere de Kur’an’da işaret edilmektedir. Ancak bunlara II. Bölüm’de ilgili başlıklar altında İslam’ın getirdiği düzenleme zikredilirken değinmeyi tercih ettik.

II. BÖLÜM: İSLAM'DA KADININ KONUMU

İlk bölümde genelde Kur'an'ın indirildiği Arap toplumunun ve çevre toplumlardan bazılarının kadın olgusuna yaklaşımlarının bir panoraması verilmeye çalışıldı. Kur'an'ın bu uygulamalara ve getirilen gerekçelere karşı tavrı da bununla birlikte zikredildi. Kur'an'ın kadına yaklaşımını belirlemek ve ona tanıdığı sosyal ve hukuki statüyü netleştirebilmek için Kur'an'ın vahye muhatap olarak seçtiği toplumdaki değerlendirmeleri bilmek son derece önemlidir. Çünkü Kur'an'ı insanlara aktaran elçi olan Hz. Peygamber bu toplum içinden Allah'a bağlı ideal bir toplum oluşturmak için Allah tarafından seçilmiş ve Kur'an vahyi bu ilk olarak bu topluluğu muhatap almıştır. Bu nedenle Kur'an'da, bu topluma atfedilen uygulamalar ile bu uygulamalara karşı Kur'an'ın takındığı tavır ve yaklaşım tarzı yerler ve çağlar değişse de, kadın eksenli tartışma ve olaylara İslam'ın önereceği çözümlerin izdüşümleri olacağı kanaatindeyiz.

Bu ikinci bölümde ise, çoğunlukla Arap veya diğer toplumların uygulamalarına değinmeden Kur'an'ın kadının İslam dinine göre konumunu belirleyen ayetler ele alınacaktır.

Bu amaca hizmet etmek için iki ayrı ana başlık altında bu konudaki hükümler incelenecektir. İlk olarak kadının Allah ile olan kulluk ilişkileri açısından durduğu konum ele alınacaktır. Nitekim bu Allah'ın kadını kendi katında nasıl kabul ettiği, ona dünyada biçtiği konumun ne minvalde olabileceğinde ve ona getirdiği ek yükümlülüklerle erkekten farklı diğer hükümleri yorumlamada yardımcı olacaktır.

1.1.1. Allah ile Olan İlişkileri Açısından

A) İnanç:

Kur'an'da insanlığın tümüne hiçbir farklılık gözetilmeksizin Allah'a inanmaya çağrılar yapılmakta, deliller getirilmekte ve insanın aklını kullanarak buna ulaşması istenmektedir. Ayrıca Allah, insanoğlunu diğer canlılara tercih etmiş ve Kur'an'ı bir emanet olarak kadın erkek ayırmadan tüm insanlara göndermiştir:

“(Allah bu emaneti insana vermek sûretiyle), münafık erkeklere ve münafık kadınlara, müşrik erkeklere ve müşrik kadınlara azap edecek, inanan erkeklerin ve inanan kadınların da tevbesini kabul buyuracaktır.” (Ahzab33/73)

Kur'an'da bir çok ayette mümin erkekler ifadesinin akabinde, mümin kadınlar da kullanılmakta (Tevbe 9/71,87; Ahzab 33/35) ve erkek ile kadının Allah'a inanışında değer açısından farklılık zikredilmemektedir. Bilakis Allah katında asıl değer kriteri iman ettikten sonra ondan hakkıyla korkmadaki üstünlüktedir.

“Ey insanlar!Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır.” (Hucurât 49/13)

Kur'an'da ayrıca bir çok peygamberden daha fazla zikredilen Meryem ayetleri de burada zikretmek gerekir. Nitekim Allah (cc) Hz. Peygamber'e **“(Resulüm) Kitapta Meryem'i de**

an!” (Meryem 19/16) diyerek onun ne denli değerli bir inanan kişi olduğuna dikkat çekmektedir. Meryem’in en çok fazla övülen özellikleri; Allah’a olan sonsuz imanı, iffet ve hayadaki ulaştığı yüksek derece ve Allah’a bağlılığı olmuştur. Birçok yerde bu karakterinin çok açık görünmesi için yaşantısından kesitler verilmiş ve ayrıntılara girilmiştir. Bunlardan belki de en önemlisi babasız bir çocuk doğurup halka çıkması ve Allah’ın ondan üç gün hiç konuşmamasını istemesi olayıdır. Bu nedenle Allah **“İrzini iffetle korumuş olanı (Meryem’i de an) Biz ona ruhumuzdan üfledik”** (Enbiya 21/91; ayrıca Al-i İmran 3/37-42; Maide 5/75-110; Meryem 19/16-17-21; Tahrim 66/12)

Kur’an’da Meryem’e yöneltilen bunca övgünün ve onun âlemlere ibret kılınmak için seçilmiş olduğu hükmünün, insanlık var olalı beri vahiyden uzaklaşan toplumların fiziksel olarak zayıf ve ruhsal olarak ince karakterli olan kadın varlığına yapılan haksızlıkları ve aşağılamayı ızaleye dönük olarak da düşünmek mümkündür. Nitekim yine Allah’ın övgüyle bahsettiği Meryem’in annesi İmran, Meryem’i doğurduğunda **“Rabbim ben kız doğurdum. Oysa erkek kız gibi değildir.”** (Al-i İmran 3/36) diyerek içinde bulunduğu toplumsal bakış açısını da yansıtmakta ve kız çocuğunu Rabbine buruk bir şekilde adamaktadır.

Diğer taraftan Firavun’un karısı da, imanlı bir insan olarak müminlere gösterilen örneklerdendir:

“Allah inanlara da Firavun’un karısını misal gösterdi. O: Rabbim! Bana katında, cennette bir ev yap; beni Firavun’dan ve onun (kötü) işinden koru ve beni zalimler topluluğundan kurtar! demişti.” (Tahrim 66/11)

B) İbadet:

Kur’an, yer yer kadına has bazı emirler zikrettiği gibi erkeklere has emirler de zikretmiştir. Örneğin örtünme konusunda kadına ek bir yükümlülük getirirken, cuma namazı ve cihad gibi emirlerle de erkeğe ek görevler yüklemiştir.

Kadına getirilen ek yükümlülükleri incelerken, tabii olarak kadın için ek muafiyetlerden de söz edilmesi gerekir. Bunların dışında kalanlarda cemî sîgası kullanılmış ve genel bir kaide olarak () kadını da kapsamaktadır. Bu emirlerin müzekker cemi sîgası olduğu, dolayısıyla da sadece erkeklerin kapsadığını düşünmek doğru olmaz. Çünkü Kur’an’da Allah’a itaat, sabır, tevazu, ırzları koruma, namaz kılma, oruç tutma vs. gibi emirler muhtelif yerlerde müzekker cemî sîgası kullanılarak zikredilmiş ve Nûr sûresinde ise bu emirler ve davranışlar hem erkeğin ve hem de kadının vasfi olarak sıfat şeklinde uzunca sıralanmıştır.

“Müslüman erkekler ve Müslüman kadınlar, taate devam eden erkekler ve taate devam eden kadınlar, doğru erkekler ve doğru kadınlar, sabreden erkekler ve sabreden kadınlar, mütevazi erkekler ve mütevazi kadınlar, sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, ırzlarını koruyan erkekler ve (ırzlarını)koruyan kadınlar, Allah’ı çok zikreden erkekler ve zikreden kadınlar var ya;işte Allah, bunlar için bir mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır.” (Nûr 24/35)

Ayrıca Allah, meleklerin cinsiyetten âri olduklarını söylerken onlardan konu edinirken de (zaten üçüncü bir ifade tarzı da yok) müzekker cemî sîgasını kullanmaktadır.

Kasım ve erkeğin ibadetler açısından bazı hususlarda birbirinden farkı veya birinin diğerine nisbetle daha fazla yükümlülükle mükellef olduğu hususlara değinmek gerekir. Ancak buna değinmeden önce bu farklı hususların bir dökümünü mukayeseye yardımcı olması için sunmakta yarar vardır.

Örneğin aşağıda zikredilecek olan ayette Allah iki cinsin karşılıklı yaşantısında Allah’a bağlılıklarını izhar etmeleri amacıyla önce erkeklere daha sonra da kadınlara şu emirleri yöneltmektedir;

“Resulüm! Mümin erkeklere, gözlerini (harama) dikmemelerini, ırzlarını da korumalarını söyle. Çünkü bu, kendileri için daha temiz bir davranıştır.” (Nûr 24/30)

Bir sonraki ayette ise:

“Mümin kadınlara da söyle, gözlerini (harama bakmaktan) korusunlar; namus ve iffetlerini esirgesinler. Görünen kısımları müstesna olmak üzere, zînetlerini teşhir etmesinler. Baş örtülerini, yakalarının üzerine (kadar) örtünler. Kocaları, babaları, kocalarının babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kendi kadınları (mümin kadınlar), ellerinin altında bulunanlar (köleleri), erkeklerden, ailenin kadınına şehvet duymayan hizmetçi vb. tâbi kimseler yahut henüz kadınların gizli kadınlık hususiyetlerinin farkında olmayan çocuklardan başkasına zinetlerini göstermesinler. Gizlemekte oldukları zinetleri anlaşılın diye ayaklarını yere vurmasınlar. (Nûr 24/31) diye kadınlara hitap edilmektedir.

Bu iki ayette de cinsiyet olarak karşılıklı etkileşim içerisinde bulunan erkek ve kadınlardan bu etkileşimin Allah’tan uzaklaşmaya neden olmaması için bazı şeylere dikkat etmeleri istenmektedir. İlkinde erkeklerden; a- “gözlerini (harama) bakmaktan uzak tutmaları” ve b- “ırzlarını korumaları” istenmekteyken ikinci ayette, kadınlardan bu ikisi istenmekle birlikte bunlara ek olarak c- “zinetlerini teşhir etmemeleri” ve d- “başörtülerini yakalarının üzerine örtmeleri” de istenmekte ve devamında zinetlerini göstermeleri sakıncalı olmayan kişiler sayılmaktadır. Ayrıca bunlara uyulması halinde bile hayâsızlık örneği olan ayakları yere vurarak cahiliyede kadınların halhal seslerinin duyulmasıyla dikkat çekmeleri örneği verilerek özellikle erkeklerin dikkatlerini kendi üzerlerine çekme gayretinden de uzak durulması gerektiği hatırlatılmaktadır.

Bilindiği gibi kadının süslenmeyi sevmesi onun yaratılışında olan bir özelliğidir. Kuran **“Süs içinde yetiştirilip savaş edemeyecek olanı mı istemiyorlar?”** (Zuhuf 43/18) diyerek bu onun bu özelliğine dikkat çekmiş, dolayısıyla beğenilme hislerinin erkekten çok daha kuvvetli olması onun yaratılışında bulunduğunu vurgulamıştır. Erkeğinse tam aksine yaratılışında kadına karşı düşkünlüğü yine Kur’an tarafından zikredilmektedir: **“Kadınlara, ... karşı nefsanî düşkünlük insanlara çekici kılındı.”** (Al-i İmran 3/14)

Bu çift taraflı birbiriyle çatışmayan etkileşim evlilik içinde yaşanmak ile karşılıklı sevgi ve bağlılığa dönüşürecek bir katalizör rolü görecektir. Kadın ve erkekteki bu hislerin meşru sınırlarda tatminine Kur'an hem teşvik etmiş ve erkeğin kadında sükûn bulacağı, aralarında sevgi bağının kurulacağı şu ayetle açıkça ortaya konmuştur:

“Kaynaşmanız için (sükûn bulmanız için) size kendi (cinsi)nizden eşler yaratıp aranızda sevgi ve merhamet peyda etmesi de O'nun delillerindendir.” (Rûm 30/21)

Dünya hayatının imtihan oluşu nedeniyle erkekteki ve kadındaki bu özelliklerin de Allah'ın bu iki ayrı cinsiyete verdiği bir imtihan aracıdır. Bu nedenle kadına getirilen örtünmedeki ek emirler ve cahiliye dönemindeki gibi özellikle kadınlığını öne çıkararak cinsiyet vurgulu abartılmış tavırlardan kaçınılması gerektiği ayette vurgulanmıştır. Öte yandan örtünme konusunda indirilen bir diğer ayette de şöyle buyrulmaktadır: **“Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve müminlerin kadınlarına (bir ihtiyaç için dışarı çıktıkları zaman) dış örtülerini üstlerine almalarını söyle. Onların tanınması ve incitilmemesi için en elverişli olan budur.”** (Ahzap33/59) denmekte ve ilk örtünme ayetinin (Nur 24/31) hükmünü pekiştirici bir nitelik arz etmektedir.

İlk ayetteki kendiliğinden görülen kısımlardan el, yüz ve ayaklar anlaşılır. Başörtüsünün ise omuzlara kadar oluşuyla saçın, boynun örtüleceği ve göğüslerin belirtisel olarak da kapatılacağına vurgu yapılmaktadır. İkinci ayetteki “cilbab” ifadesinden ise dışarıda giyilecek kıyafetin tarz olarak “tek parça” vurgusu anlaşılabilir gibi, ilk ayetin hükmünü daha da kesinleştirici başörtülü kapanış biçimi anlaşılabilir. Bu konudaki yorumların iklim, coğrafya ve gelenek çerçevesinde şekillenmeye müsait bir esneklik içinde oluşu nedeniyle farklı yorumlar yapılabilmesi tabidir.

Mekke'nin fethedildiği sırada inen bir diğer ayette ise kadınların Hz. Peygamberle bağlılık yemini olan biat etmeleri için geldiklerinde, Allah, onlara 6 adet emrin yöneltmesini Hz. Peygamber'den istemektedir. Ayet şöyledir:

“Ey Peygamber! İnanmış kadınlar, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemek, iyi işi işlemekte sana karşı gelmemek hususunda sana beyat etmeye geldikleri zaman, beyatlarını kabul et ve onlar için Allah'tan mağfiret dile. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, çok esirgeyendir.” (Mümtehine 60/12)

Şüphesiz bu ayet kadınların yönetime iştiraki ve siyaset bilimi boyutu olduğu kadar ibadet boyutu da vardır. Allah bu sayılan temel maddelere uyma sözü verildiği takdirde onlar için bağışlanma dilemesini buyurmaktadır. Kaçınılması istenen kötü fiilleri sıralayacak olursak: a- “şirk”, b- “hırsızlık”, c- “zina”, d- “çocukları öldürmek”, e- “kocasına gayri meşru çocuğu isnad etmek”, f- “iyi işlerde Peygamber'e itaatsizlik” şeklinde özetleyebiliriz.

Burada erkeklere yöneltilen emirlerden farklı olarak, a-“çocukları öldürmemek” ve b-“kocasına gayri meşru doğurduğu çocuğu isnad etmemek” emirleri yöneltilmiştir. Bunlardan ikincisinin erkeğe yöneltilmesi düşünülemezken, ilki ise büyük çoğunlukla kendi karnında çocuğu düşürmek şeklinde öldürmek fiili anneden sadır olmaktadır. Erkekler bu konuda artık diri diri çocukları gömmediğine göre çoğunlukla kadının işlediği bir günah olduğundan, kadın uyarılmıştır.

C- Ceza ve Mükafat

Kur’an âhiretteki ceza ve mükâfat konusunda herkesin dünyada kazandığından başkasından sorumlu tutulmayacağını söylerken cennete girecek olan müminlerden bahsederken bir çok ayette kadın ve erkekler özellikle zikredilmektedir. Bu ayetlerin bir kısmında “Siz ve eşleriniz”, “onlar ve eşleri” şeklinde kocalarıyla birlikte girişleri vurgulanmaktadır:

“Ey ayetlerimize inanan ve Müslüman olan kullarım! Bugün size korku yoktur. Sizler üzülmeceksiniz de. Siz ve eşleriniz, ağırlanmış olarak cennete giriniz!”
(Zuhruf 43/68-69-70)

“Onlar ve eşleri gölgeler altında tahtlara kurulurlar.” (Yâsin 36/56; ayrıca Râd 13/23)

Diğer bazı ayetlerde ise “mümin erkekler ve mümin kadınlar” denilerek “eşler” ifadesi kullanılmamaktadır.

“(Bütün bu lütufla) mümin erkeklerle mümin kadınları, içinde ebedi kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetlere koyması, onların günahlarını örtmesi içindir.” (Fetih 48/5)

“Mümin erkekler mümin kadınları, önlerinden ve sağlarından, (amellerinin) nurları aydınlatıp giderken gördüğün günde, (onlara): Bugün müjdeniz, zeminde ırmaklar akan ve içlerinde ebedi kalacağınız cennetlerdir, denilir. İşte büyük kurtuluş budur.” (Hadid 57/12)

Diğer taraftan münafık erkek ve kadınlar, müşrik erkek ve kadınlar da bu iki ayetin peşinde azap çekecekleri zikredilmiştir.

Kur’an’da çeşitli yerlerde özellikle kadın veya erkek olmanın Allah’ın katında amellerin mükafatı ve cezası açısından hiçbir farklılık getirmeyeceği zikredilmektedir:

“Bunun üzerine Rableri, onların dualarını kabul etti. Dedi ki: Ben, erkek olsun kadın olsun -ki hep birbirinizdensiniz- içinizden, çalışan hiçbir kimsenin yaptığını boşa çıkarmayacağım. Onlar ki, hicret ettiler, yurtlarından çıkarıldılar, benim yolumda eziyete uğradılar, çarpıştılar ve öldürüldüler; and olsun, ben de onların kötülüklerini örteceğim ve onları altlarından ırmaklar akan cennetlere koyacağım. Bu mükâfat, Allah tarafındandır. Allah; karşılığı güzeli O’nun katındadır.” (Al-i İmran 3/195)

“Erkek veya kadın, mümin olarak kim iyi amel işlerse, onu mutlaka güzel bir hayat ile yaşatırız. Ve mükâfatlarını, elbette yapmakta olduklarının en güzeli ile veririz.” (Nahl 16/97; ayrıca Gâfir/40; Muhammed 47/19)

Görüldüğü üzere iman ve amelin neticesi ve semeresi olan âhiretteki ceza ve mükâfat konusunda kadın ile erkeği birbirinden cinsiyet olarak üstün tutacak hiç bir ayet yoktur. Bu da Kur’an’ın kadına yaklaşımında onu erkekten farklı bir cinsiyet olarak değil, bir insan olarak ele aldığını gösterir. Mümin erkek ve mümin kadın ve benzeri ifadeleri böyle bir ayrımcılığa meydan verilmemesi için özellikle zikrolunduğu da söylenebilir. Allah ile olan ilişkilerinde kadın, Kur’an’da erkekten farklı değerlendirilmezken, toplum içinde kadınların erkeklerle ve diğer alanlardaki ilişkilerde Kur’an’ın farklı bir takım hükümler getirişini işte bu düzlemden uzaklaşmadan yorumlamak en sağlıklı olanıdır. Yani kadını Allah, erkekten farksız bir kulu olarak kabul ederken, neden toplum içinde ona bazı ek sorumluluklar ve erkekle eşit olmayan bazı hükümler (miras, şahitlik vs.) öngörmüş olduğunu tüm buraya kadar uzun uzadıya anlatılan hususlardan bigâne kalmadan yorumlamak gerekir.

Bu arada cennetteki nimetler sayılırken erkeğe hitap edici hûriler ve dişi eşlerin sık sık zikredilmesi belki ilk bakışta kadının ihmali ve cennet nimetlerinden en çok erkeğin istifadesi mümkün olacakmış gibi görünebilir. Bunlardan “iri gözlü hûriler”, “ceylan gözlü hûriler”, “daha önce kimsenin dokunmadığı huyu ve yüzü güzel dişi eşler” vs. (Saffat 37/48-49; Sâd 38/52; Duhân 44/54; Tûr 20/20; Rahman55/56-70-72; Vâkıa 56/22-23 Nebe 78/33) çokça zikredildiği gibi cinsiyet olarak erkek olan cennetteki müminlere hizmet edecek olan “ölümsüz gençler ve çocuklar” ifadeleri de yer almaktadır. (Vâkıa 56/17; İnsan 76/19) Bunlardan dişi eşlerin erkeklere eş olacakları zikredilirken, erkek olanların cennet ehlinin etraflarında saçılmış inciler gibi dönüp hizmette bulunacakları zikredilmekte ve bunların kadınlara eş olacağı türü bir ifade Kuran’da yer almamaktadır. Yalnızca Al-i İmran sûresinde cemi müzekker sigası ile (.....) eşler ifadesi kullanılmış ve **“Takva sahipleri için Rableri yanında, içinden ırmaklar akan, ebediyyen kalacakları cennetler, tertemiz eşler vardır.”** (Al-i İmran3/15)

Bu ayetlerin hepsi insanları Allah’a imana ve O’nun yoluna girmeye teşvik için zikredilmiş ayetlerdir. Bu nedenle insanlar için dünyada câzibe merkezi olan hususlar özellikle zikredilmiş (ırmaklar, köşkler, meyveler, eşler, şarap vs.) ve erkeklerin yaratılışları gereği özellikle kadına olan düşkünlüğü nedeniyle cennetteki dişi eşler vurgusu sıklıkla dile getirilmiştir. Diğer taraftan kendisi başlı başına câzibe merkezi olan kadının yaratılışının aksine onu erkeğe teşvik etmeyi düşünmek bu fitratı yok saymak anlamına gelecektir. Neticede cennete girecek olanların burada sonsuz nimetlerle aklın sınırlarını aşan bir şekilde mutlu ve tatmin olacakları vurgusu yapıldığı göz önünde bulundurulduğunda bu ifadelerin kadınıla erkeğin ahiret mükâfatlarında erkeğe üstünlük veren bir nokta olmadığını söyleyebiliriz.

2- Toplum İçindeki İlişkileri Açısından

Allah ile olan ilişkileri açısında kadının erkekten farklı değerlendirilmediğini, bilâkis üstünlüğün cinsiyet vs.'de değil, Allah'tan hakkıyla korkmak ile olduğunu yukarıda zikretmiştik. Kur'an'ın Allah kelâmı olması ve kadının toplum içindeki ilişkilerini belirleyici hükümleri Kur'an'ın koymasından hareketle, kadının toplumsal yaşantısında ve evlilik yaşantısındaki bazı emirlerin onu aşağılamaya veya yetersiz görmeye matuf olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Çünkü bu emirleri bazılarının dediği gibi cinsel ayrımcılık ve kadını bastırma şeklinde olsaydı, Allah'ın kendi katında kadına verdiği değer ve üstünlük, buna paralel olarak erkeğin altına düşmesi gerekirdi. Bu doğrultuda kadının toplum içi ve aile içi statüsü ilerki paragraflarda değerlendirilecektir.

A- Bir Fert Olarak Kadın

Kadının fert olarak toplum içi yaşantıda yerini alışı bugünün dünyasında oldukça hararetle tartışılan bir konudur. Kadının birçok yerde erkekle ayrı sayıda temsil edilebilmesi için asgari limit kontenjandan dahi uygulamaktadır. Ne var ki bu akımın batıda mazisi çok değil, ancak 1800'lerde batıda endüstrileşme ve sanayileşmenin rüzgârıyla işgücü temini ile gündeme gelmiştir. Bu ise ilk başta kadının ucuz işgücü olarak kullanılmasını doğurmuş ve dengeyi sağlamak için kadının haklarını savunan ve erkekle eşit değerlendirilmesi için mücadele veren gruplar tezahür etmiş, sonrasında iş iyice felsefi boyuta çekilmiştir. Bu ise tehlikeli bir şekilde erkek ve kadını karşı karşıya getirip sanki iki ayrı insanmış gibi bir toplumsal kırılmayı beraberinde getirmiştir. Yüce Allah Kur'an'da:

“Karanlığı ile etrafı bürüyüp örttüğü zaman geceye, açılıp ağardığı zaman gündüze, erkeği ve dişiye yaratana yemin ederim ki, işleriniz başka başkadır.” (Leyl 92/1-4) şeklinde buyurmaktadır.

Bu ayetlerde Allah her ikisinin de görev olarak önemli yükler almış olduğu ve biri diğerinin peşinden gelerek birbirlerini tamamlayan gece ve gündüzü zikretmiş ve bunların önemine işaret ederek onlara yemin etmiştir. Hemen devamında, geceyle gündüze benzer olduğunu îmâ edencesine erkek ve kadın zikredilmiş ve bunları yaratan Allah kendisine yemin etmiş ve işlerdeki çeşitliliğe ve görev taksimine dikkatleri çekmiştir.

Kur'an, kadın ile erkeğin birbirini tamamladığını sürekli vurgulamaktadır, dolayısıyla da birinin diğerine bazı konularda üstünlüğü varken diğerinin başka konularda üstünlüğünden söz edilebilecektir. Bu nedenle Kur'an: **“Allah sizi, birbirinizden üstün kıldığı şeyleri hasretle arzu etmeyin. Erkeklerinde kazandıklarında nasipleri var, kadınları da kazandıklarında nasipleri var: Allah'tan lütfunu isteyin. Şüphesiz Allah her şeyi bilmektedir.”** (Nisa 4/32) diyerek erkeğin kadınlığa, kadının da erkeklığe has özellikleri kendinde görmeye çalışmamasını istemektedir.

Bu ayetin peşinden gelen ayette ise kadının da erkek gibi mirasta pay sahibi olacağı vurgulanmaktadır:

“(Erkek ve kadının) her biri için, ana, baba ve akrabanın bıraktığından (hisselerini alacak olan) vârisler kıldık.” (Nisa 4/33)

Bu ayet, ayrıca kadının mülk edinme hakkına da işaret etmektedir. Diğer ayetlerde de mülk edinme hakkına ek olarak, malını istediği gibi harcayabilme hakkının garanti altına alındığını görmekteyiz:

“Sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlara ve Allah’a güzel bir ödünç veren kadınlara ve Allah’a güzel bir ödünç verenlere, verdiklerinin karşılığı kat kat ödenir ve onlara değerli bir mükâfat vardır.” (Hadid 57/18)

Bu ayette kadının malın yalnızca tüketilmesine dönük bir harcama olan sadaka verme hakkını (veya görevini) erkeğe tanındığı gibi kadına da tanınmaktadır. Diğer bir ayette de kadının zekat vermesinden bahsetmektedir ki bu, kadının sırf kendi malıyla zenginlik vasfını kazanmış olması gerektiğini gösterir.

Hz. Peygamberin eşlerine yönelten Ahzab sûresindeki bu ayette ayrıca kadının bazı hususlara da dikkat etmesi istenmektedir:

“Ey Peygamber Hanımları! Siz kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer (Allah’tan) korkuyorsanız, (yabancı erkeklere karşı) çekici bir eda ile konuşmayın; sonra kalbinde hastalık bulunan kimse ümide kapılır. Güzel söz söyleyin. Evlerinizde oturun, eski cahiliye âdetinde olduğu gibi açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekâtı verin, Allah’a ve Resulüne itaat edin.”(Ahzab33/32-33)

Buradaki emirler her ne kadar Hz. Peygamberin hanımlarına da olsa tüm mümin kadınlara şamil olması gerekir. “Siz kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz” denmesinin nedeni; “çekici bir edada oluş”, “açılıp saçılma” ve diğer hususların yerine bir defa bile getirilmemesi onlar ve Hz. Peygamber açısından çok büyük sakıncalar doğurabileceği içindir. Günümüzde Hz. Peygamber’in aile yaşantısının mercek altına alınıp en ufak bir uygunsuz ifade ve olaya rastlamak için uzun uzun çalışmalar yapıldığı herkese mâlumdur. Bir mümin kadın bir kere şeytana kanıp ihmal edebileceği bu hususlardan tevbeyle dönmesi zor olmaz ancak Peygamberin hanımlarının bu konuda kusursuz olmaları, kendilerine ve Peygambere leke sürülmemesi için zaruridir.

Bu ayette kadının ana mekânının ev olduğu vurgulanmaktadır. İfade () şeklindedir ki sanki evin karargâh kılınması istenmektedir. Bundan yola çıkılarak kadının dışarıya çıkmasının doğru olmayacağı ve dışarıda herhangi bir sosyal etkinlik içerisinde bulunamayacağını söylemek doğru olmaz. Ayette söylenen kadının özellikle aile yaşantısında çoğunlukla bulunacağı yerin evi olduğudur. Bu hüküm zaten yaygın olan uygulamayı da desteklemektedir. Dünyada kadınlar çocuk doğurmak, onun bakımı, ev işleri ve diğer nedenlerden ötürü erkeklerle mukayese edilemeyecek oranda onlardan çok daha fazla evde bulunmaktadırlar. Yine de bu hüküm kadının çalışmasına engel değildir (bir yasak getirmemektedir). Nitekim kadının çalışması zaruri olan alanlar olduğu düşünüldüğünde (tıb vs.) kadının erkek gibi ev dışında bu-

lunması gerekir. Ancak erkeğin nafaka ve diğer ev masrafları ile sorumlu tutuluşu, kadına ise maddi bir teklif söz konusu olmaması nedeniyle bu hükmün aile içi huzur ve mutluluğun teminini sağlamaya dönük bir uygulama olduğunu da söyleyebiliriz. Yine bu ayette çekici bir eda ile kendisine nikah düşen erkeklerle konuşmaması istenmekte ve neden olarak da kalbinde hastalık bulunan kimse ümide kapılır denmektedir. Bu ise kadının dışarıda bulunup diğer insanlarla muhatap olabileceğini göstermektedir. Ancak böyle bir ticari, sosyal veya sırf bir ihtiyaç için dışarıya çıkıp yabancı erkeklerle muhatap oluştta, kadından kadınlığını ön plana çıkarmaması istenmektedir. Ancak bu emri yanlış yorumlayıp kaba ve kötü sözler söyleyenler olabileceğinden hemen peşinden “Güzel söz söyleyin” denmiştir.

Kur’an’ı Kerim’de toplum yaşantısı içinde bir fert olarak kadının yer alışı ile ilgili çok sayıda ayet yoktur. Aile içi yaşantıdaki hak ve görevleri ile ilgili ise bir çok ayet yer almaktadır. Kadının bir fert olarak hak ve sorumlulukları konusunda Kur’an, genelde erkekten farklı olan hususları (miras, erkekle olan muhataplığı, örtünme) ya da kadına önceden tanınmayan bazı hakların ona verilmesi ile ilgili hususları (mülkiyet, miras vs.) özellikle zikretmiş ve hayatın öteki alanlarında farklılığın olmayacağını ima edercesine diğerleri üzerinde konuşmamıştır.

Üzerinde durulan hususlardan olan miras olayına bakılacak olduğunda, Nisa sûresindeki şu ayetleri zikretmek gerekir:

“Ana babanın ve yakınların bıraktıklarından erkeklere bir pay vardır, ana babanın ve yakınların bıraktıklarından kadınlara da bir pay vardır. Gerek azından, gerek çoğundan belli bir hisse ayrılmıştır.” (Nisa 4/7)

“Allah size, çocuklarınız hakkında, erkeğe, kadının payının iki misli (miras) vermenizi emreder.” (Nisa 4/11)

Miras taksiminde kadına erketen daha az pay verilmesinin temel nedenlerinden biri toplumsal yaşam içinde kadının -maddi anlamda- herhangi bir kimseyi bakmakla yükümlü tutulmayışıdır. Bu tür yükümlülükler (bir sonraki başlık altında da görüleceği gibi) erkeğe verilmiştir. Diğer taraftan kadının evlilik başlangıcında mehir alışı, bekâr erkeklerin evlilik masraflarını karşılayabilmeleri ve ekonomide üretime dönük olarak, kadınlar tarafından (kadının doğum, çocuk bakımı ve dînen maîşet temini gibi bir takım nedenlerden ötürü) çok daha az oranda sermayenin yer alışı da göz önüne alındığında, böyle bir uygulamanın sosyo-ekonomik adalet ve dengenin korunabilmesi için böyle bir taksimin öngörüldüğünü söyleyebiliriz.

Bu konulardan bir diğeri de kadının idareciliğinin meşru olup olmadığıdır. Kuranda açık ve sarıh olarak kadının idareciliği konusuna temas edilmiş değildir. Kadının idareciliği –bilindiği gibi- genelde sünnet kaynaklı delillerle tartışılmaktadır. Ancak bu tartışmaya Kuran’da bu konuda açık olmayan bazı ayetlerin dolaylı anlatımlarını delil göstermek de mümkündür. Kadının her türlü mevkide idareci olabileceğini söyleyenler, Hz. Süleyman ile Belkıs kıssasını anlatan ayetlerini ileri sürebilirler (Neml 27/22-43). Nitekim bu ayetlerde Sebe Melikesi Belkıs’ın idareciliği hakkında Yüce Allah, olumsuz bir üslup veya ifade kullanmamıştır:

“Gerçekten, onlara hükümdarlık eden, kendisine her şey verilmiş ve büyük bir tahtı olan bir kadınla karşılaştım” (Neml 27/23)

Olumsuz ifade aksine, Kuran, onun istişareye önem veren bir kişi olduğunu söyleyerek onun idarecilikteki kullandığı yöntemlerin düzgünlüğüne dikkat çektiğini söylemek mümkündür:

“Beyler, ulular! Bu işimde bana fikir verin. (Bilir misiniz) siz yanımda olmadan (size danışmadan) hiçbir işi kestirip atmam.” (Neml 27/32)

Eğer kadının idareciliği yasak olsaydı, Allah buna özellikle Belkıs olayının bahis geçtiği ayetlerde zikrederdi diye düşünülebilir. Ayrıca Hz. Peygamber’e Mekke’nin fethi günü kadınların beyat edişi ile alakalı ayet de bu bağlamda ele alınabilir ve kadının en azından yönetimde söz hakkı olduğu söylenebilir. Nitekim bu ayette şöyle buyrulmaktadır:

“Ey Peygamber! İnanmış kadınlar, Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemek, iyi işi işlemekte sana karşı gelmemek hususunda sana beyat etmeye geldikleri zaman, beyatlarını kabul et ve onlar için Allah’tan mağfiret dile.” (Mümtehine 60/12)

Buradaki kadınlara yöneltilen buyruklara bakıldığında, hepsinin yapılmaması gereken şeyler olduğu görülür. Bunların tümünün ilk bakışta, Allah’ın yeryüzünde risalet görevini kendisine verdiği ve bir müddet sonra da dünyadan ayrılacak olan bir peygambere yapılmış bir bağlılık yemini ve dînî bir ahitleşme olduğunu söyleyebiliriz. Ancak Hz. Peygamber’in yaşadığı dönemde müminlerin (dünyevî anlamda) en üst idarecisi konumunda da bulunuşu dikkate alınır-sa ayette yöneltilen son emir oldukça anlamlı olmaktadır. Nitekim bu emirde; **“iyi işi işlemekte sana karşı gelmemek hususunda sana beyat etmeye geldikleri zaman..”** denmektedir ki Hz. Peygamber’in onlara kötü bir işi emretmesi düşünülmeyeceği için buradaki ahitleşme salt dînî olmaktan ziyade bir tür devlet idareciliği ile ilgili husus olduğu ağır basmaktadır. Bu da kadının seçme hakkı konusunda delili oalrak ileri sürülebilecek niteliktedir. Ancak kadının bazı özel durumları (periyodik yaşadığı özel günlerin kadına bir tür psikolojik ve fizyolojik olarak aksi yönde etkileyişi, doğum ve doğum sonrası vs.) ile Kuran’da kadının bir erkek karşılığında iki kadın şahit getirilmesi gerektiği hükmünün dayandığı diğer kadın fitratının toplumsal olaylardaki reflekslerinin farklılığı göz önüne alınacak olduğunda kadının her türlü idareciliği yapabilecek olduğunu söylemekle bu sayılan şeyleri bağdaştırmak oldukça zor olacaktır.

Kadının şahitliği konusunda Kuran şöyle buyurmaktadır:

“Erkeklerinizden iki de şahit bulundurun. Eğer iki erkek bulunamazsa rıza göstereceğiniz şahitlerden bir erkek ile –biri yanılırsa diğerinin ona hatırlatması için -() iki kadın (olsun).” (Bakara 2/282)

Burada öngörülen hükümlere göre kadının davalarda tanıklığı bir erkeğe karşılık iki kadın şeklindedir. Ayette, “yanılırsa” () türü nazik bir ifade kullanılmıştır, ancak kadının acıma

duygusunun erkekten çok daha kuvvetli oluşu ve sahiplenme hislerinin onu yakınlarına karşı çok daha bağlı kılışı gibi bir takım özelliklerinin onu kolay etkilenir kılışı (yanılmadan ziyade) ve olaylara duyguların çok daha hakim oluşu gibi nedenler şahitlikte bir farklı uygulamayı gerektirdiği söylenebilir.

Kadının acıma duygusuna (özellikle annelik) duygusuna delil getirmeye gerek olmayacak kadar kesindir. Yine de Kuran'dan bu konuda Hz. Musa'nın, Tur dağından döndüğünde buzağıya tapar bulduğu İsrailoğullarını görünce kızgınlıkla Hz. Harun'un saç ve sakalından tuttuğu zaman Harun'un sözünü zikretmek yerinde olur. O, anne-baba bir kardeş oldukları Musa'nın kendisine olan kızgınlığını dindirmek ve saçını bırakmasını sağlamak için **“Ey annemin oğlu..”** (A'raf 7/150) diye seslenişi annenin merhamet ve acıma kaynağı olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan, yine Musa (as)'ın annesi ile alakalı Kuran şöyle buyurmaktadır:

“Musa'nın anasının yüreğinde yalnızca çocuğunun tasası kaldı. Eğer biz, (vadedimize) inananlardan olması için onun kalbini pekiştirmemiş olsaydık, neredeyse işi meydana çıkaracaktı.” (Kasas 28/10)

Burada da görüleceği üzere çocuğunun kurtulması ancak Firavun'un karısının acıyarak dereden Musa'yı alışı sayesinde olmuş, ancak anne yüreği yaratılışındaki hislerin yoğunluğu (neredeyse) onun mantıklı düşünmesinin önüne geçip çocuğuna gidip sahip çıkacaktı ki, bu da Musa'nın sahipsiz olmadığı anlamına gelecek ve öldürülecekti.

B- Aile Yaşantısında Bir Eş ve Anne Olarak Kadın

Kuran'da kadının en fazla olarak aile içi yaşantıdaki yeri ele alınmıştır. Nitekim haklar ve sorumluluklar açısından bakıldığında aile kurumu sonradan sevgi ve bağlılık üzerine oturtulan bir kurumdur. Kadının evlilik öncesi dönemindeki durumu genelde toplumdan topluma değişen bazı uygulamalarla bir gelenek ve örf içerisine kendini şekillendirmiştir. Çocukların bakımı ve yetiştirilmesi konusundan -yaygın bir şekilde- aile içi büyük anlaşmazlıkların olacağını düşünmek zordur. Bu nedenle Kuran bazı tavsiyeler dışında bu kurumun yapısına bir model sunmamıştır. Ne var ki Kuran, toplumun temel yapı taşı olan ailenin ilk oluşumunda ve birbiriyle kan bağı olmaksızın her an kopabilecek bir bağla bağlı iki insanın birlikte yaşantısında uyması için bazı kurallar koymuş ve ikisi arasında hem statü belirlemesi yapmış ve hem de görev taksiminde bulunmuştur. Diğer taraftan Kuran, evlilik bağının kopmaması için bir çok düzenlemeye gitmesinin yanında gerçekçi bir yaklaşımla çiftlerin boşanmasını da meşru kabul etmiş ve onun da kurallarını zikretmiştir.

Mehirden başlayacak olduğumuzda, mehirin kadına değer biçme olarak düşünülmesi sadece bir önyargı nedeniyledir. Mehir kadının kendisine verilir ki, bu sayede daha evlilik hayatının başlangıcında erkek, kadının mülkiyet hakkını tanıdığını göstermektedir:

“Kadınlara mehirlerini gönül rızası ile verin.” (Nisâ 4/4)

Eğer boşanma durumu vaki olacak olursa–isterse malının tamamını mehir olarak vermiş bile olsa- erkeğin kadından hiçbir malı geri olma hakkı yoktur:

“Bir eşi bırakıp da yerine başka bir eş almak isterseniz, onlardan birine yüklerle mehir vermiş olsanız dahi ondan hiçbir şeyi geri almayın... Vaktiyle siz birbirinizle haşır neşir olduğunuz ve onlar sizden sağlam bir teminat almış olduğu halde onu nasıl geri alırsınız.” (Nisâ 4/20-21)

Mehirin verilebilmesi için nikah sonrası cinsi münasebet veya münasebete uygun bir ortamda başbaşa kalma hali şartı koşulmaktadır. Eğer nikah sonrası münasebet (veya halvet) olmamışsa ve mehirin miktarı da tayin edilmemişse, mut’a adı verilen bazı hediyeye cinsi mallar verilmesi istenmektedir:

“Nikahtan sonra henüz dokunmadan ve onlar için belli bir mehir tayin etmeden kadınları boşarsanız bunda size mehir zorunluluğu yoktur. Bu durumda onlara mut’a verin. Zengin olan durumuna göre, fakir de durumuna göre vermelidir. Münasip bir mut’a vermek iyiler için bir borçtur.” (Bakara 2/236)

Nikah sonrasında münasebet olmamış, ancak öncesinde mehir miktarı tayin edilmiş bulunursa, bu durumda muayyen olan mehirin yarısını ödemek erkek üzerine gerekir:

“Kendilerine mahir tayin ederek evlendiğiniz kadınları, temas etmeden boşarsanız, tayin ettiğiniz mehirin yarısı onların haklarıdır. Ancak kadınların vazgeçmesi veya nikah bağı elinde bulunanın (velinin) vazgeçmesi müstesna..” (Bakara 2/237)

Aile içi geçim yükü tamamen erkeğin üzerine verilmiştir. Ailenin yeme-içme, giyinme ve barınma gibi temel gereksinimlerini teminden tamamen erkek sorumludur. Bu konuda Kuran gayet açık olarak şöyle buyurur: **“Onların (çocukların ve annenin) örfe uygun olarak beslenmesi ve giyimi baba tarafına aittir.”** (Bakara 2/233) İşte bu nedenle erkeklerin aile yaşantısı içinde daha fazla söz sahibi olacağı Kuran tarafından ifade edilmektedir. **“Ancak erkekler, kadınlara göre bir derece üstünlüğe sahiptirler. Allah azizdir, hakimdir.”** (Bakara 2/228) Bu ayetin ilk bölümüne bakıldığında bu üstünlüğün hak ve sorumluluklar bağlamında ele alındığını rahatlıkla görmek mümkündür: **“Erkeklerin kadınlar üzerindeki hakları gibi, kadınların da erkekler üzerinde belli hakları vardır..”** (Bakara 2/228) Bu ayetlerde açıkça erkeğin yüklendiği faza sorumlulukların getirdiği bir hak üstünlüğünden söz edilmektedir.

Diğer bir ayette bu hadise daha da açıklık kazanmaktadır:

“Allah’ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması nedeniyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur.” (Nisa 4/34)

Bu ayetin öncesinde kadına mirasta verilen miktarın az oluşu, sonrasında ise kadının evlilik hayatındaki “nüşûzu” nedeniyle bir takım muamelelere tabi tutulabileceği söylenmektedir. Her ikisinin de tam ortasında oluşu ayette geçen iki gerekçenin ilkinin (yani “insanların bir kısmını diğerlerine üstün kılışı”) miras konusundaki tartışmalara bir cevap, diğerinin ise (yani “erkeklerin mallarından harcama yapışları”) sonradan zikredilecek olan kadının dövülmesine bile varabilen uygulamaların tartışmalarına yöneltilebilecek bir cevap olarak anlayabiliriz.

İlk gerekçeden anladığımız Allah yeryüzünde erkeklere verdiği görevler, kadınlara verdiği görevlerden daha ağır olduğu kesindir. Nitekim cihatla ve diğer bazı ağır yükümlülüklerle erkeğin sorumlu oluşu gereği yetki alanının da o ölçüde genişletilmesi gerektiği açıktır. Evlilik hayatında erkek, evin tüm geçim yükünü omuzlandığı için kendisine büyük ölçüde bu sınırların yansıtılmadığı kadının nüşuz (hırçınlık ve anlayışsızlık) içinde sorun çıkarması durumunda Allah erkeğe üç kademeli bir yaklaşımda bulunulması istenmektedir: a- “öğüt verme”, b- “yatakları ayırma” ve c- “dövme”. (Nisa 4/34) Elbette bu dövme ifadesi onların canını yakmak amaçlı değil bilakis kadına en ağır gelecek bir uyarma biçimi olduğu içindir. Bunu yorumlarken söylenmesi gereken bir diğer önemli nokta ise şudur ki; ideal olan bunların hiç uygulanmamasıdır. Bu toplum içinde suç işlemiş olan insanlara ceza vermek gibi bir durumdur. Neticede o insanın topluma kazanılması için ceza verilir ki, evlilik kurumunun yıkılması için bu uygulama meşrulaşmıştır. Artık bunun ötesinde, iki insanın aynı çatı altında kalmasının da bir anlamı yoktur. Hz. Peygamber’in hiçbir eşine en ufak bir fiziksel müdahalesi olmadığı düşünüldüğünde (ki onun eşleri de onu bazı defalar Kurana konu olacak derecede kızdırmışlar ve üzmüşlerdi) bu uygulamayı hakedecek kimsenin gayet yoğun bir uyumsuzluk içinde olması gerekir.

Evlilik özel yaşantısı içinde kadın ve erkeğin sağlıklı bir cinsel hayat içerisinde olması için İslam kadının süslenmesini tamamen (karşı cinsten olarak yoksa kadınlar kendi aralarında bunu yapmalarında bir sakınca yoktur) kendi kocasına karşı olmasını istemektedir. Diğer taraftan erkeklere **“Onlarla iyi geçinin..”** (Nisa 4/19) diye emredilmektedir.

Kadının özel rahatsızlık günleri olarak bilinen ve ayda 10 gün civarında geçirdiği bu günlerde kadınla münasebet Kuran tarafından yasaklanmaktadır: **“Sana kadınların ay halini sorarlar. De ki: O, bir rahatsızlıktır. Bu sebeple ay halinde olan kadınlardan uzak durun. Temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın”** (Bakara 2/222) Burada “O, bir rahatsızlıktır” ifadesini “o sırada kadınla ilişkide bulunmak kadına rahatsızlık verir” şeklinde de anlamak mümkündür. Çünkü kadının bu halini soranlar, o sırada kadınla ilişkiyi sormaları kuvvetle muhtemeldir. Diğer taraftan kadınlarla cinsi ilişkide bulunurken sınırlamada bulunulmaması gerektiği ve her türlü şekilde ilişkinin tavsiye edildiğini de şu ayette görmek mümkündür:

“Kadınlarınız sizin için bir tarladır. Tarlanıza nasıl derseniz öyle varın. Kendiniz için de önceden hazırlık yapın.” (Bakara 2/223)

Bu ayette kullanılan “tarla” ifadesi kadını aşağılamak için olduğunu düşünmek asla mümkün değildir. Bilakis kadının aynen tarlaya atılan tohumların bereketli ürünlere dönüşmesi gibi

kadının da doğurganlığına vurgu yapılmakta ve en önemlisi tüm şekillerde ilişkinin uygun olduğu söylenirken sadece doğumun yapıldığı yerin kullanılması gerektiği de söylenmiş olmaktadır. Nitekim arkadan yapılan ilişki bu şekilde tamamen meşruiyet sınırının dışına itilmiş bulunmaktadır.

Yine bu ayette cinsel ilişkide tamamen bir hürriyet getirildiği gibi ayetin takip eden bölümünde **“kendiniz için önceden hazırlık yapın”** ifadesi besmele ve diğer Allah’a bağlılık göstergelerinde bulunmak türü ibadetler anlaşılabilceği gibi, ayetin konusuyla da bağdaşan bir anlam olan cinsel ilişkide doyumda daha uzun süre isteyen kadının bu arzularının da tatmini için gerekli olan münasebet öncesi cinselliğin istenmesi de anlaşılabilir.

Kadının çocuğuna bakması konusundaki ayetlerde onun emzirme müddetinin üst sınırını da vererek süt akrabalığı oluşacak dönemi de tespit etmektedir. İlk ayette **“Taşınması ile süttten kesilmesi, otuz ay sürer”** (Ahkaf 46/15), ikinci ayette ise **“Süttten ayrılması da iki yıl içinde olur”** (Lokman 31/14) denmektedir. Bundan ortaya çıkan sonuç; çocuğun en asgari doğup yaşayabileceği ay, altıncı aydır. Bu iki ayetin her birisinin de başlarında annenin doğum sırasında ve öncesinde çektiği sıkıntılar dile getirilmekte ve ona karşı insanın ne derece borçlu olduğu hatırlatılmaktadır: **“Biz insana, ana-babasına karşı iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Çünkü anası onu nice sıkıntılara katlanarak taşımıştır. ...(işte bunun için) önce bana, sonra da ana-babana şükret diye tavsiyede bulunmuşuzdur.”** (Lokman 31/14), **“Biz insana, ana-babasına iyilik etmesini tavsiye ettik. Annesi onu zahmetle taşıdı ve zahmetle doğurdu..”** (Ahkaf 46/15)

Erkeklerin yaratılışında kadın sevgisinin var olduğu önceki başlıklar altında ele alınmıştı. Burada da bununla doğrudan alakalı olan çok eşlilik konusunda Kuran’ın getirdiği ayeti zikretmek gerekir:

“Eğer (kendileriyle evlendiğiniz takdirde) yetimlerin haklarına riayet edememekten korkarsanız size helal olan kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın. Haksızlık yapmaktan korkarsanız bir tane alın; yahut da sahip olduğunuz (cariyeler) ile yetinin. Bu adaletten ayrılmamanız için en uygun olanıdır” (Nisa 4/3)

Üsluptan rahat bir şekilde anlaşılacağı gibi bu bir tür izin mahiyetindedir. Ayrıca cahiliye arapları dönemindeki sınırsız kadınla evliliğe de bir tür yasaktır. Bu iznin aynı şekilde zinaya giden kapıların tümünden kapatılması doğrultusunda da bakmak gerekir ki metres hayatının yaygınca uygulandığı batı toplumları ve artık batını manyetik alanına girmiş bulunan diğer dünya toplumlarında parası olan kişiye gayri meşru hayatın normalmiş gibi görünmesi yaygınlaşmıştır. İslam ise erkeğin bu arzularını gemlemek için zaten fazlaca uygulanmasının dünyada kadın ve erkek nüfusunun zaten neredeyse denk oluşu (kadınların ondalık oranlarda fazla oluşu kadının erkekten genelde daha fazla yaşamasındandır) göz önüne alındığında sadece izin vermektedir. Bunu yaparken de şartları da koymaktadır. Hiçbir eşin diğerinden maddi yönden üstün yapılmamasına çalışmak gerekir. Ayrıca sevgide adaletin mümkün olmaması nedeniyle en azından birine kapılıp da diğerini muallakta bırakılmaması istenmekte-

dir. İslam'a yanlı bakanlar Kuran'ın bu hükmünü kendi fantezileriyle süslemekte ve aynı anda birkaç kadınla aynı yatağı paylaşmaktan, aynı oda içerisine hepsinin tıklılmasına kadar çarpıtmakta, İslam'ın yasakladığı işleri emirleriymiş gibi takdim ederek kadının aşağılık bir varlık değerlendirildiği propagandasını yürütmektedirler. Evlenilmesi yasak olan kadınlar arasında (Nisa 4/23) örneğin iki kız kardeşi aynı anda nikah altında tutmak da sayılmaktadır. Günümüz dünyasında savaşların en asgari olarak yaşandığı bu çağda bile bazı yerlerde erkek nüfusunun azaldığı, dolayısıyla bir çok kızın evlenecek kişi bulamaması gibi bir sorun yaşandığı olabilmektedir. Diğer taraftan çok evliliğe tamamen karşı çıkan toplumlarda erkeklere ancak 30 yaşına kadar belki kaldırabileceği evlilik masrafları çıkarılmakta ve ihtiyar bir toplum oluşmasına zemin hazırlanmaktadır. 30 yaş sonrası evlenen bir erkek ve kız iki çocuktan fazla yapmaları gayet güçtür. Ne var ki çok eşlilik örnekleri olan toplumlarda evlilik şartları tersine çok katı değildir. Belki çok eşli insanlar binde bir denecek kadar az olsalar da bu anlayışın kabul görmesi, evlilik yaşının düşmesine de olumlu etki etmektedir.

Kadınlarla iyi geçinme gerektiğini söyleyen ayetlerden biri de çok eşli aileleri konu almakta ve şöyle demektedir:

“Üzerine düşüp uğraşsanız da kadınlar arasında âdil davranmaya güç yetiremezsiniz; bâri birisine tamamen kapılıp da diğerini askıya alınmış gibi bırakmayın. Eğer arayı düzeltir, günahtan sakınırsanız Allah şüphesiz çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.” (Nisa 4/129)

Ancak aile yaşantısı içinde pürüzsüz bir geçimin olabileceğini söylemenin imkânı yok. Bu pürüzleri büyütmemek ve karşılıklı anlayış ve hoşgörünün makul ölçülerde sürdürülmesi gerekmektedir. Bu sorunlar pürüz olmaktan çıkıp ciddi sorunlara dönüştüğünde ve bunların o kişileri ayırma noktasına getirdiğinde Kuran iki taraftan aklı başı yerinde olan iki kişinin onları barıştırmaya çalışmasını istemektedir:

“Eğer kar-kocanın aralarının açılmasından korkarsanız, erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin. Bunlar barıştırmak isterlerse Allah aralarını bulur...” (Nisa 4/35)

Diğer taraftan bir kadın, kocasının kendisine soğumasından veya onunla geçinememesinden endişe ettiğinde onunla karşılıklı (veya tek taraflı) bazı haklardan vazgeçmek üzere sulh teklinde bulunabilir. Bu da evlilik kurumunun ayakta kalması ve sevgi bağının yeniden tesisi için bir yol olarak Kuran'da önerilmektedir:

“Eğer bir kadın kocasının geçimsizliğinden (nüşûzundan) yahut kendisinden yüz çevirmesinden endişe ederse, aralarında bir sulh yapmalarında onlara günah yoktur. Sulh (daima) hayırlıdır. Zaten nefisler kıskançlığa hazırdır. Eğer iyi geçinir ve Allah'tan korkarsanız şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır.” (Nisa 4/128)

Boşanmanın kaçınılmaz olduğu durumlarda da Allah boşamayı erkeğe bölünebilen ve devredilebilen bir hak olarak vermiştir. Bunun hikmetlerini saymak çalışmanın başından beri kadın ve erkeğin yaratılışlarında var olan özellikleri tekrarlamak anlamına gelecektir. Bu nedenle bu tartışmaya girmeden sadece kadının bu hakkı kazandığında boşanma oranlarının istatistiksel olarak arttığını belirtmek yeterli olacaktır kanaatindeyim.

Kuran boşanma kararı vermiş bir erkeğe bile tekrar geri dönüşü sağlamak için boşamayı belirli gün ve aylara dağıtarak yumuşatmayı hedeflemiştir. Artık gece gündüz boşanmadan başka bir şey düşünmeyen insan için değişecek bir şey olmayabilir. Ancak Allah'a karşı gelmeden bu işi yapabilmek kadının özel günlerinden temizlendiği günleri bekleyerek üç ay boyunca boşanma kelimesini tekrar etmekle olabilecektir. Diğer taraftan eğer boşanma yerine getirilir ve iddet de geçerse koca bu eski karısıyla yeniden evlenmek istemesi durumunda, bu kadının başka bir erkekle evlenip evlilik hayatı yaşamış olması ve ondan da boşanmış olması gerekmektedir (Bakara 2/230) ki, bu neredeyse imkânsız gibidir. Bu nedenle erkeği bu derece caydırıcı hükümlerle boşanmadan vazgeçirmeye çalışılmaktadır.

Allah'ın sınırlarını koruyamamaktan korkan karı-kocanın bu kararı ortaklaşa almaları da mümkündür. Nitekim Bakara sûresindeki 229. Ayet buna işaret etmektedir. Ayrıca bu ayet kadının erkeğe kendini boşaması için fidye teklifinde bulunmasını da söz konusu etmektedir ve bu durumda her hangi bir mahzurunun olmadığını söylemektedir.

Adını boşanma kavramında alan Talak sûresinde boşanmayla ilgili hükümler ince ayrıntılarına varıncaya kadar belirtilmektedir:

“Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınızda, onları iddetlerini gözeterek boşayınız ve iddeti de sayın. Rabbiniz Allah'tan korkun. Apaçık bir hayasızlık yapmaları hali bir yana, onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, şüphesiz kendine zulmetmiş olur. Bilemezsin, olur ki Allah, bundan sonra bir durum ortaya çıkarır.” (Talak 65/1)

Ayetin son kısmı boşanmanın öngörülen şekilde üç aylık bir zamana yayılması durumunda (ric'i talak olduğu için son gün gelinceye kadar dönüş hakkı söz konusudur) “Allah bundan sonra bir durum ortaya çıkarır” denerek kalplerin yeniden ısıdırılabileceğine değinmektedir. Bunun yanında kadının bu süre zarfında evde kalması rızasıyla sağlanması ve boşanma vaki olduktan sonra da ona iddet bekleyene kadar ona iyi muamelede bulunulması ısrarla söylenmektedir (Talak 65/2,6,7; Bakara 2/229,231)

Diğer yandan dul kadınların eski kocalarının evinde 1 yıl kalma hakları (Bakara 2/240); onlara sırf zarar vermek için evlilik münasebetleri ve sevginin kalmadığı bir yuvada tutmanın haram oluşu (Bakara 2/231), eski kocalarıyla evlenmelerine mani olmanın yasak oluşu (Bakara 2/232), boşanmış kadınların eski kocalarından temin edecekleri maddi menfaatlerin meşruluğu (Bakara 2/241) gibi buyruklar Kuran'da sürekli kadının mağdur düşürülmemesi için öngö-

rülmüştür. Boşanma öncesi ve sonrası doğan çocuğun ve annenin nafakası da, süt parası da eski kocaya ait olduğu (Talak 65/6-7) gibi en ince detaylar, Kuran'ın kadının haklarını korumada ne derce hassas olduğunun göstergesidir.

SONUÇ

Kadının Kuran'daki hukûkî, sosyal ve dînî konumunu incelediğimiz bu çalışma tamamen Kuran çerçevesinde yapıldığından bir takım yerlerinin eksik kalması doğaldır. Ancak sünnetin hiç ulaşmadığı veya onu öğretecek insanın bulunmadığı yeryüzündeki herhangi bir yere sadece Kuran'ın ulaştığı farzedilirse, hak ve sorumluluklarının bir arada düşünüldüğünde son ilahî kitap Kuran'ın kadını alçalttığı mı yoksa yücelttiği mi sorusuna önyargısız ve zihni bulanık olarak yaklaşmayan bir insanın vereceği cevap elbette yücelttiği olacaktır.